

مطبوعات

ایران در دوره اشغال (قسمت سوم)

مسعود کوهستانی نژاد

مقدمه

سومین قسمت از سلسله مقالات مطبوعات در دوره اشغال را با مروری اجمالی بر وقایع سیاسی مقطع زمانی مورد بحث این مقاله - مهر ۱۳۲۲ تا اسفند ۱۳۲۳ - آغاز می‌کنیم.

در مهرماه ۱۳۲۲، علی سبیلی و کابینه‌اش سرگرم تدارک انجام انتخابات چهاردهمین دور مجلس شورای ملی بودند. این انتخابات که نخست در شهرستانها انجام شد، با اعتراضات زیادی همراه گردید که تقریباً دولت به هیچ‌کدام از آنها توجه نکرد. از سوی دیگر در مناطق شمالی کشور انتخابات تحت نظارت پنهانی نیروهای شوروی و در مناطق جنوبی با اعمال قدرت انگلیسی‌ها همراه بود. بدین لحاظ از شمال کشور هشت تن از کاندیداهای حزب توده به مجلس راه یافتند و از قسمت جنوبی نیز

تعدادی از کاندیداهای هوادار انگلیسی‌ها نظیر سیدضیاءالدین طباطبایی از یزد) انتخاب شدند. در بجنوبه انتخابات، در فاصله بین ۴ و ۵ آذرماه سران دولتهای متفق (استالین، چرچیل و روزولت) وارد تهران شده و اجلاس مشهور تهران را تشکیل دادند. دولت ایران که غافلگیر شده بود تمام سعی خود را نمود تا بتواند به نوعی در این کنفرانس شرکت جوید و یا منافعی برای خود در آن ملحوظ دارد. شرکت مقامات ایرانی در این کنفرانس که حتی انتظامات آن نیز به عهده نیروهای خارجی مستقر در ایران بود، مقدور نگردید. لکن در بیانیه نهایی کنفرانس که در ۹ آذر ماه همین سال صادر شد، سران کشورهای متفقین رعایت استقلال و تمامیت ارضی ایران را مورد تأکید قرار دادند.^(۱)

در اواخر آذرماه علی سبیلی از نخست‌وزیری استعفا داده ولی بلافاصله با اظهار تمایل نمایندگان مجلس و تأیید شاه مجدداً به این سمت منصوب گردید. ترکیب کابینه جدید نیز تقریباً نظیر کابینه سابق بوده و دکتر عیسی صدیق وزارت فرهنگ را به عهده داشت.^(۲) به دنبال پایان انتخابات تهران در اواسط بهمن ماه، در روز ۶ اسفند ۱۳۲۲ چهاردهمین دور مجلس شورای ملی آغاز به کار کرد. پس از آغاز به کار مجلس، هیئت دولت استعفا نمودند. و در آخرین روزهای سال ۱۳۲۲، نمایندگان به محمد ساعد اظهار تمایل کرده و وی را مأمور تشکیل کابینه نمودند، که انجام این وظیفه به بعد از شروع سال جدید موکول گردید. در صورت وزرایسی که ساعد در تاریخ ۷ فروردین به شاه معرفی کرد، سرلشکر علی

این استعفاء به طور رسمی از سوی دولت و مجلس ایران پذیرفته شد.^(۵)

یکی از رویدادهای سیاسی ماههای پایانی سال ۱۳۲۳ واقعه ۱۵ اسفند مجلس است. منشأ این واقعه آن بود که دکتر مصدق به دنبال بحث و گفت‌وگوی شدیدی در مجلس پیرامون تخلفات علی سهیلی مجلس را به حالت قهر ترک کرده و به منزلش می‌رود. متعاقباً در روز ۱۵ اسفند عده زیادی از دانشجویان، دانش‌آموزان و مردم عادی نزد دکتر مصدق رفته و او را به مجلس می‌آورند. ولی طی درگیری که در میدان بهارستان بین تظاهرکنندگان طرفدار مصدق و مأموران فرمانداری نظامی تهران رخ داد تعدادی از تظاهرکنندگان کشته شدند که رسیدگی به این موضوع تا مدتی وقت مجلس را گرفته و به صورت مسأله سیاسی روز درآمد.^(۶)

***

در پاییز سال ۱۳۲۲ اهمیت انتخابات چهاردهمین دوره مجلس شورای ملی تمامی مسائل مملکتی را تحت‌الشعاع قرار داده بود، و نحوه اجرای انتخابات موضوع برخورد بین دولت و مطبوعات گردید. ملک‌الشعراى بهار در یکی از سرمقالات روزنامه نوبهار تحت عنوان «کمندی حکومت نظامی» درباره این موضوع نوشت: «...اگر دولت از جرایم می‌ترسد بی‌مورد است. دولت روزنامه‌های باقی نگذاشته است که از آن بترسد و حمله و هتاکى و فحاشى و دروغ‌بافى غالباً در جرایم دیده می‌شود که منتسب به صف آزادیخواه و مطبوعات ملی نیستند و همه آنها از طرفداران دولت و مداحان دربار و شاه سابق هستند و دولت از ناحیه این دسته از روزنامه‌ها هرگز نگرانی نداشته و نخواهد داشت و اگر دولت از چند روزنامه دیگر می‌ترسد باید مطمئن باشد که این جرایم عادت ندارند اسباب نگرانی دولت را فراهم آورند...»^(۷)

در اواخر مهرماه در تهران شایع شد که دولت قصد دارد مدت زمان دوره سیزدهم مجلس را تمدید کرده و بدین ترتیب جلوی انتخابات دوره چهاردهم را در تهران بگیرد. این موضوع مورد اعتراض مطبوعات واقع شده و مورد نقد و بررسی قرار گرفت و در

مطبوعات مورد انتقاد قرار گرفت، که بخشی از این انتقادات متوجه دولت نیز شده و در نهایت منجر به سقوط کابینه اول ساعد در دوم شهریور ۱۳۲۳ شد. در کابینه جدیدی که مجدداً توسط ساعد تشکیل گردید. باقر کاظمی مسئولیت وزارت فرهنگ را بر عهده داشت. در زمان کابینه دوم ساعد که عمر آن از ۱۰ شهریورماه ۱۳۲۳ تا ۱۶ آبان ماه همین سال به طول انجامید، مهمترین موضوع سیاسی ایران، مسأله درخواست امتیاز نفت شمال توسط شوروی بود. موضوع اعطای امتیاز نفت به شرکتهای خارجی از اواخر سال ۱۳۲۲ در ایران مطرح گردیده و حتی چندین شرکت غربی نیز در جهت دریافت این امتیاز به دولت ایران مراجعه کردند، ولی کشیده شدن پای شوروی‌ها به این موضوع سبب به وجود آمدن بحرانی گردید که به مدت سه ماه کلیه مسائل ایران را تحت‌الشعاع خود قرار داد. دولت ساعد با اتخاذ سیاست عدم اعطای امتیاز نفت تا پایان جنگ تا مدتی توانست خود را در برابر فشار روسها نگه دارد. ولی نهایتاً در اواسط آبان ماه مجبور به کناره‌گیری شد. مجلس شورای ملی که در موقعیت خطیری واقع شده بود، ابتدا دکتر مصدق را کاندیدای احراز این مسئولیت نمود، ولی پس از عدم توافق با او، در ۲۹ آبان ماه سهام‌السلطان بیات (مرتضی قلی‌خان) مأمور تشکیل کابینه گردید.^(۸) در ترکیب جدید دولت دکتر عیسی صدیق به عنوان کاندیدای وزارت فرهنگ در نظر گرفته شده بود که با رأی مثبت مجلس، هیئت وزیران جدید مشغول به کار شدند.

یازدهم آذرماه نقطه پایان بحران نفت شمال در سال ۱۳۲۳ است. در این روز مجلس به طرح - از پیش عمل شده توسط دولت - مصدق در خصوص احاله اعطای امتیاز نفت به پس از خاتمه جنگ رأی مثبت داد. به دنبال این موضوع یکی دیگر از معضلات سیاسی - اقتصادی ایران در این سال - یعنی وجود دکتر میلیسپو - نیز در دی و بهمن ماه ۱۳۲۳ حل شد. در ۱۸ دی ماه مجلس قانون لغو اختیارات اقتصادی دکتر میلیسپو را تصویب کرد. در اواخر همین ماه به دنبال درگیری وی با رئیس بانک ملی (ابتهاج) میلیسپو استعفاء کرده و مدتی بعد

ریاضی وزارت فرهنگ را به عهده داشت.^(۹) ولی پس از گذشت ده روز افرادی که برای احراز مقام وزارت به مجلس معرفی شدند تغییر کرده و در صورت جدید دکتر قاسم غنی عهده‌دار این سمت بود. که با اخذ رأی تمایل مجلس کابینه جدید شروع به کار نمود، ولی هنوز چند هفته‌ای نگذشته بود که دکتر غنی به عذر بیماری و کسالت از وزارت فرهنگ استعفا داد (۱۹ اردیبهشت ۱۳۲۳) و مسئولیت این وزارتخانه به عهده وحید تنکابنی (به عنوان کفالت وزیر) محول گردید. مهمترین موضوع سیاسی که از آن هنگام تا شهریورماه همان سال دولت را به خود مشغول ساخت رسیدگی به وضعیت مالی کشور و فعالیتهای دکتر میلیسپو رئیس کل دارایی ایران بود. خط مشی اجرایی دکتر میلیسپو بارها توسط نمایندگان مجلس و

مورد جداً اعتراض نموده و انتخاباتی که با محدودیت و توقیف جراید به عمل آید را قانونی ندانسته و سرتکین این عمل را مسؤول و مستوجب تعقیب می‌دانند... (۱۰)

انتخابات مجلس چهاردهم از جهت حضور برخی از مدیران جراید به عنوان کاندیدای نمایندگی نیز حائز اهمیت است. در جریان برگزاری انتخابات نیز تبلیغات زیادی صورت پذیرفت که به عنوان نمونه یکی از آنها را ملاحظه می‌کنید: «آزادیخواهان و روشنفکران پایتخت به آقای فروزش مدیر نجات ایران که سالهاست در راه آزادی و فرهنگ کشور خدمت می‌کند و یکی از علمدارن تقوی و فضیلت است رأی خواهندداد زیرا نجات ایران وابسته به تشویق و تقویت عناصر پاک و رشید و باتقوی است... (جمعی از آزادیخواهان)» (۱۱)

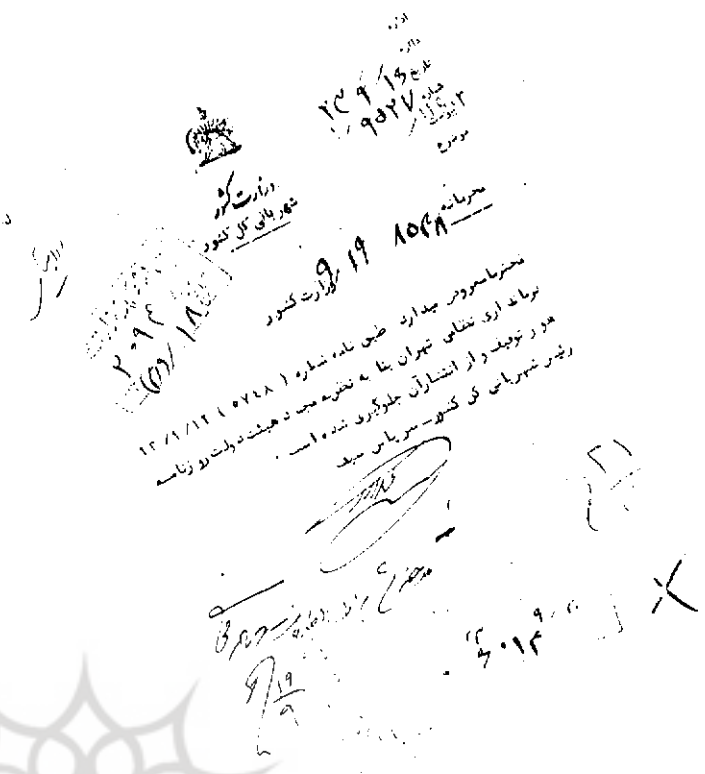
از جمله مدیران جراید کاندیدای نمایندگی که به نمایندگی مجلس انتخاب شدند می‌توان از عباس مسعودی و سیدجعفر پیشه‌وری نام برد. هنگام تصویب اعتبارنامه‌ها، تنها نمایندگی عباس مسعودی به تأیید دیگر نمایندگان مجلس رسید. ولی تصویب اعتبارنامه پیشه‌وری مورد بحث قرار گرفت، که این مخالفت نمایندگان مورد انتقاد مدیران جراید قرار گرفت. مدیران جراید اعلامیه‌ای منتشر کرده و طی آن عنوان نمودند:

آقایان نمایندگان محترم مجلس شورای ملی در این موقع که وحدت کامل بین ملت و مجلس و مطبوعات از لحاظ همکاری در تأمین مصلحت‌های استقلالی نهایت لزوم را دارد خاطر شریف آقایان را مستحضر می‌دارد که تصویب اعتبارنامه آقای پیشه‌وری نماینده محبوب آذربایجان و مدیر دانشمند روزنامه آذیر که در مبارزه با ارتجاع سهم بسیار بزرگی دارند مورد توجه عموم علاقه‌مندان به اصلاحات مملکتی است. مدیران جراید و نویسندگانی که در ذیل این ورقه امضا نموده‌اند از نمایندگان صالح و وطن‌پرست خواستارند که با تصویب اعتبارنامه ایشان علاقه‌مندی خود را به عالم مطبوعات و آزادی اثبات فرمایند. [امضاء اکثر مدیران جراید تهران] (۱۲)

ولی علی‌رغم درخواست مدیران جراید، بر

صدور اعلامیه فوق و توقیف تعدادی از جراید از سوی حکومت نظامی مورد حمله مطبوعات قرار گرفته و آنها ضمن انتقاد از عمل شهربانی دولت را به خاطر اهمال در امر برگزاری انتخابات تحت فشار قرار دادند. به عنوان مثال، محمد مسعود طی نامه‌ای رفتار دولت را این چنین مورد نکوهش قرار داد:

ریاست محترم انجمن نظارت انتخابات، البته خاطر محترم مسبوق است که پس از قضایای شهریور ماه ۱۳۲۰ ایجاد حکومت نظامی از طرف دولت تنها به منظور جلوگیری از آزادی اجتماعات و مطبوعات بوده و کشمکش اخیر آن انجمن با دولت بر سر حکومت نظامی و عدم قبول الفاء آن از طرف دولت با وعده‌های صریحی که در آن باب داده شده بود فقط و فقط به منظور اختناق مطبوعات و محدودیت جراید است... لذا بدین وسیله خاطر محترم مسبوق می‌دارد که چون نظارت و دخالت در امر انتخابات وظیفه وجدانی و قانونی مطبوعات است و با توقیف بودن روزنامه سلب آزادی در موقع انتخابات شده کارکنان این روزنامه به رویه حکومت نظامی در این

مجلس نیز یکی از نمایندگان نسبت به پخش بیانیه‌های بدون اسمی که در آنها از مردم دعوت شده بود جلوی مجلس ازدحام کرده و مانع تمدید دوره سیزدهم مجلس ششوندهم اعتراض نمود. شهربانی کل کشور مصمم به مقابله با این حرکت مطبوعات شد و با انتشار اعلامیه ذیل سیاست خود را در قبال چنین حرکاتی اعلام نمود.

آگهی

نظر به اینکه اخیراً برخی اوراق چاپی در شهر منتشر گردیده است که به کلی مجهول و مجهول [بوده] و مطالب آن موهن و روی کاغذ سفید طبع شده و ناشر و نویسنده غیره معلوم و نام چاپخانه [ای] هم که آنها را به چاپ رسانده است معلوم نبوده لذا قسمتی از مواد قانون مطبوعات ذیلاً درج و به اطلاع عموم اهالی و مدیران چاپخانه‌ها می‌رساند که مدلول آن را کاملاً در نظر گرفته و آگاه باشند کسانی که بر خلاف این مقررات رفتار نمایند جداً مورد تعقیب واقع شده و به کیفر قانونی خواهند رسید... [مواد ۳۴ - ۲۵ - ۱۸ - ۱۹ - ۱ قانون مطبوعات عیناً چاپ شده است.]
شهربانی کل کشور (۹)

اثر مخالفت نمایندگان مجلس پیشه‌وری نتوانست به مجلس راه یابد.

پس از پایان یافتن انتخابات تهران، هنوز به طور رسمی کار مجلس شورای ملی (دوره چهاردهم) آغاز نشده بود که در روز ۱۲ بهمن ۱۳۲۲ اداره کل انتشارات و تبلیغات اعلامیه‌ای درباره تشکیل شورای رسیدگی به جرایم مطبوعاتی منتشر کرد. این عمل مورد اعتراض شدید روزنامه‌ها قرار گرفت و روز بعد (۱۳ بهمن) در جلسه غیررسمی مجلس شورای ملی نماینده‌های تازه انتخاب شده مجلس نیز به این عمل اداره کل انتشارات و تبلیغات اعتراض نمودند.^(۱۳) در صبح روز ۲۶ بهمن نیز عده‌ای از مدیران جرایم در مجلس حضور یافته و با آقایان نمایندگان ملاقات نمودند. آقایان مدیران در خصوص اهمیت آزادی مطبوعات و توقیف‌های غیرقانونی روزنامه‌ها... بیاناتی ایراد کردند... سپس آقای سیدضیاءالدین طباطبایی پس از سخنانی راجع به اهمیت مطبوعات در ایران گفت فعلاً مراجعه به دولت و مذاکره احتیاجی نیست و بایستی صبر کرد تا مجلس افتتاح شود. بیانات ایشان مورد قبول آقایان مدیران جرایم واقع شد...^(۱۴)

ساعتی پس از جلسه فوق طی دیدار نمایندگان مجلس (چهاردهم) با محمدرضا شاه در پیش از ظهر چهارشنبه ۲۶ بهمن ۱۳۲۲. شاه در پاسخ به سخنان ابوالقاسم امینی (نماینده رشت) در خصوص اجحافات دولت نسبت به مطبوعات گفت: «من کاملاً به این جریان‌ها وارد نیستم و با کمال دقت صحبت‌های شما را گوش کردم و البته منطقی است که جرایم مطبوعاتی باید به دادگاه دادگستری مراجعه و در آنجا محاکمه شود. چنانکه در انگلستان اگر روزنامه‌ای تهمت‌های غیرواقع به کسی بزند مدیر روزنامه به پرداخت مبالغ گزافی محکوم می‌شود. عیب کار مملکت ما این است که رعایت اصول در هیچ کاری نمی‌شود. به همین جهت من نمی‌دانم چرا جرائم مطبوعاتی اصلاً به فرمانداری نظامی محول می‌شود.» در ادامه شاه خطاب به آقای امینی گفت: «نظریات شما تماماً صحیح و باید طبق قانون رفتار شود و من در این باب تأکیدات لازم به دولت خواهم نمود.»^(۱۵)

و بدین ترتیب دور جدیدی از درگیری بین مطبوعات و دولت آغاز گردید که ویژگی‌های دیگری داشت. عوامل به وجود آورنده شرایط جدید همانا مسائل سیاسی داخلی و وضعیت جدید جبهه‌های جنگ در اروپا بودند. در داخل کشور، دولت که در فاصله سالهای ۱۳۲۰ - ۲۲ نمایندگان مجلس را (در مجموع) حامی سیاستهای خود و به عنوان یک عامل نه چندان مؤثر در مسائل سیاسی داخلی تلقی می‌کرد، پس از انتخابات دور چهاردهم مجلس خود را با نمایندگانی مواجه دید که نسبت به دور قبل تعداد بیشتری نماینده مستقل و ملی در آن حضور داشتند و حتی جریان چپ نیز - زیر چتر حمایت روسها - موفق گردیده بود هشت تن از کاندیداهایش را به مجلس بفرستد. این موضوع خود عامل مهمی برای جلوگیری از تندرویهای دولت در تمام مسائل عموماً و بالاخص در موضوع مطبوعات بود.

از سوی دیگر فعالیت احزاب و جمعیت‌های سیاسی نیز به عنوان عاملی مهم در ایجاد فضای جدید سیاسی آن سالها قلمداد می‌شود. در بحبوحه انتخابات دور چهاردهم مجلس و در پی تشکیل مجلس جدید، تعداد بسیار زیادی حزب سازمان، گروه و دسته جدید وارد عرصه سیاسی کشور شده و احزاب و جریان‌های سیاسی نیز که از قبل فعالیت می‌کردند نیرومندتر گردیده و با تشکیلاتی وسیعتر به فعالیت خود ادامه دادند. اغلب قریب به اتفاق این گروه‌ها و دستجات سیاسی هر یک دارای نشریه‌ای مستقل بودند که به انعکاس افکار و عقاید گروه و جمعیت خاص سیاسی خود در بین مردم می‌پرداختند. به سبب وجود چنین پشتوانه‌ای جرایم و مطبوعات کمتر تحت فشار دولت و حکومت قرار گرفته و با پشت‌گرمی به احزاب و دسته‌های سیاسی سخنان خود را صریحتر بیان می‌داشتند.

و بالاخره عامل مهم دیگری که در به وجود آمدن وضعیت جدید سیاسی دخیل شد، همانا اوضاع جدید جبهه‌های جنگ در اروپا بود. از اواسط سال ۱۳۲۲ شکست آلمانی‌ها محرز شده و جنگ به سود دول متفق ادامه داشت. بدین لحاظ سیاستمداران

کشورهای انگلیس، امریکا و شوروی که نیروهایشان در ایران مستقر بودند در صدد خارج ساختن آنها از این کشور و ترسیم وضعیت سیاسی آینده ایران برآمدند. این موضوع سبب کاهش فشار سانسور متفقین بر جرایم و مطبوعات ایران شد.

با توجه به دلایل فوق، پس از شروع چهاردهمین دوره مجلس شورای ملی در اسفند ۱۳۲۲ شاهد اتخاذ سیاست مماشات از سوی دولت (محمد ساعد) در برخورد با مطبوعات هستیم. مدیران مطبوعات نیز متقابلاً از فضای باز سیاسی به وجود آمده استفاده کرده و با مطرح نمودن برخی از برخوردها و توقیفات غیرقانونی جرایم در زمان کابینه علی سهیلی (که تا بهمن ۱۳۲۲ نیز بر سر کار بود) خواهان محاکمه علی سهیلی شدند. در جلسه هشتم فروردین ماه مجلس، یکی از نمایندگان مجلس - به نام طوسی - گفت: «یک عده از آقایان ارباب جرایم (داد، باختر، مرد امروز، فرمان، ندای حقیقت، دماوند، نجات ایران و خورشید ایران) در ضمن فوق‌العاده‌ای نسبت به آقای علی سهیلی اعلام جرم کرده‌اند که در ضمن مراسله‌ای به وسیله بنده تقدیم مجلس شد.»^(۱۶) بعدازظهر همان روز نامه سهیلی در جواب به اعلامیه مدیران فوق‌الذکر در روزنامه اطلاعات به چاپ رسید. او در بخشی از جوابیه‌اش در ارتباط با توقیف مطبوعات و سوءاستفاده وی از قانون مطبوعات در هنگام تصدی پست نخست‌وزیری در سالهای ۱۳۲۱ و ۲۲ گفت: «در موضوع قانون مطبوعات و قانون حکومت نظامی را که برای من قابل مؤاخذه فرض کرده‌اند موضوع‌هایی بوده که در مجلس شورای ملی چه قبل از تصدی من و چه در موقع زمامداری من مورد بحث واقع شده و در این مورد نویسندگان اعلامیه توجیهی نداشته‌اند که طی مقدمات قانونی و هر مرحله از مراحل آن دخالت و تصمیم شخصی من راجع به برخی جرایم که موقتاً توقیف شده‌اند با توجه به موقعیت امروز و اختیارات فرمانده نظامی و قوانین مربوطه مرا مورد حمله قرار دادند صحیح نیست. زیرا نه تنها در مواردی که شخصاً مورد اهانت قرار گرفتم از مقررات قانون استفاده ننمودم بلکه

طریق اصلا

یا فدا کاری نمایندگ

یا فدا گردن ایرات

وقتی انقلاب از اطمینان نباشد دو راه باقی می ماند: یا مبارزه با اوضاع است یا تسلیم آن است. زیرا این طبقه ممتاز و قانون گذاری را بر خود بروز بروز می بیند و پیشروی می برد و در این بالاغی نشان داد ما مدتی ندارد پس راه طریق بر ما ماند و آن طریق مبارزه است.

فانوس

پاپوژن

راز حکمهای بزرگ یونان بود و در قرن سوم پیش از میلاد میزیست، لوف بسیار جالب توجه است، از ایرات پس هر چه باو رسید با او همیشه این دست شد. چه در دور و راه و مفرق شدند، یکدگر در آنجا که نور را در به تنه و در راه رفتن، دگر از جلال شهر آمدن کنی و در آنجا این امر را می بیند که بر این زمین پس هر دو وقت از آن میبرد، بی ممانعت و در آنجا وقت میبرد.

عکسهای گنفرانس گریه

و تمامی توقیف هایی که صورت می پذیرفته به دستور مستقیم دولت و هیئت وزراء بوده است. نمونه ای از این اسناد نامه شهرداری کل به وزارت کشور است. (۲۱) [سند شماره ۱] که در ضمن آن به نظریه مجدد هیئت دولت در ارتباط با توقیف روزنامه هور توسط فرمانداری نظامی اشاره می شود. با توجه به مضمون این سند نوع دیگری از ارتباط دولت با مطبوعات نمایان می گردد. بر این اساس در نیمه اول سال ۱۳۲۳ نیز فرمانداری نظامی درگیریهایی با مطبوعات داشت، که مهمترین آنها در اوایل شهریورماه روی داد. ماجرای این درگیری از آنجا آغاز می شود که مأموران فرمانداری نظامی تهران پس از پایان یک مسابقه فوتبال در ورزشگاه امجدیه جهت دستگیری محمد مسعود مدیر هفته نامه سرد امروز اقدام به محاصره تعدادی از مدیران جراید حاضر در ورزشگاه می نمایند. مدیران مزبور نیز از خود مقاومت نشان داده و با مأموران درگیر می شوند. این موضوع انعکاس وسیعی در مطبوعات پیدا کرده و سبب حمله جراید به فرمانداری نظامی شد. (۲۲) فرمانداری نیز طی اعلامیه ای پس از شرح حادثه علت آن را چنین ذکر کرد: «فرمانداری نظامی حمله مسلحانه سربازان فرمانداری را تکذیب و برای روشن شدن

انجام می شد به هم می خورد و با وجود آنکه سیاست عمومی دولت در آن زمان در جهت عدم انتساب اعمال حکومت نظامی به دولت بود، لکن جراید و مطبوعات و حتی نمایندگان مجلس نیز در هنگام انتقاد از فرمانداری نظامی دولت را نیز زیر سؤال می بردند. به عنوان مثال در جلسه مورخه ۲۵ خرداد ۱۳۲۳ آقای فریرور، یکی از نمایندگان مجلس وزیر کشور را مورد سؤال قرار داده و می گوید: «موضوع دیگر سؤال بنده راجع به توقیف روزنامه هایی است که مدیران آنها را محاکمه کرده و تبرئه شده اند، ولی هنوز روزنامه آنها از توقیف خارج نشده... بنده با نحوه توقیف جراید مخالفم. توقیف روزنامه باید به امر محکمه باشد. مثلاً در مورد روزنامه کیفر که مدیر آن محاکمه و تبرئه شده ولی هنوز روزنامه او از توقیف خارج نشده است.» در پاسخ به سؤال فوق آقای هژیر وزیر وقت کشور گفت: «این موضوع به فرمانداری نظامی و وزارت جنگ مربوط است.» (۲۰) البته بر خلاف نظر آقای هژیر با استناد به اسناد نویافته ای که در ارتباط با وضعیت مطبوعات در آن زمان وجود دارد مشخص می شود که حکومت نظامی در واقع بازوی اجرایی دولت در برخورد با مطبوعات بوده

اگر توقیف آنها علل دیگری هم داشته همیشه اهتمام داشته ام رفع توقیف از آنها بشود.» (۱۷) در هر حال اعتراضیه مدیران جراید برای رسیدگی بیشتر به کمیسیون رسیدگی به عرایض مجلس فرستاده شد، و نزدیک به دو ماه بعد در جلسه روز یازده خرداد مجلس کمیسیون مزبور نتیجه تحقیق خود را اعلام نمود. بر اساس این گزارش کمیسیون مزبور اعلام نمود در خصوص جرایم فوق رسیدگی کرده و آنها را وارد ندانست. (۱۸) علی رغم نتیجه منفی ای که مدیران جراید از گزارش کمیسیون عرایض مجلس به دست آوردند، باز هم جو مساعد میان دولت و مطبوعات و نمایندگان مجلس ادامه داشته و با تشکیل جلسه مشترک میان آنها در اول شهریور ماه ۱۳۲۳ تحکیم یافت. بنا به گفته آقای صالح وزیر وقت دادگستری هدف از تشکیل این جلسه:

۱. به منظور روشن کردن مسائل مربوط به سیاست خارجی و داخلی است تا در نتیجه شور و بحث و راهنمایی نمایندگان مجلس و ارباب جراید دولت حداکثر استفاده را نموده و سیاست خود را تشریح و مسائلی هم که تبلیغ و تذکر آنها در جراید از لحاظ تقویت سیاست دولت و حفظ منافع مملکت مفید باشد گوشزد و با ایجاد حسن تفاهم، تشریک مساعی بیشتری بین دولت و مطبوعات ایجاد نماید؛
۲. مذاکره و اتخاذ رویه مدبرانه نسبت به مطبوعات که هم مقررات قانون اساسی و قوانین موضوعه ما با توجه به آزادی قلم رعایت شود و هم از سوءاستفاده از آزادی به نحوی که به حال کشور خصوصاً مناسبات خارجی دولت مضر واقع شود با تشریک مساعی خود ارباب جراید از آن احتراز گردد؛
۳. بحث و تبادل افکار راجع به کلیه مسائل مهم مملکتی و تشریح سیاست دولت برای مطبوعات در کلیه موارد ضروری. (۱۹)

در پایان نخستین جلسه مشترک قرار بر آن شد که هر هفته این گونه جلسات تکرار شود. البته رابطه حسنه بین دولت و مطبوعات در نیمه اول سال ۱۳۲۳ در برخی موارد به واسطه اقداماتی که توسط فرمانداری نظامی تهران بر علیه مطبوعات

صاحب امتیاز
و مدیر
شعی حیدری
محل اداره
شماره ۱۰۰
خیابان...

سپهر پریستان

ت بیخ الملی

غات ایران

در این روزنامه های ما برای تیغها
مطالب دنیا آمده است
از این روزها در این دولت خوبی نیست
دختران روزها در آنجا آید میورد و از چه سببی بودی
شد آن جناب روزها چنان امنیت میجوید
روزها بیست بیستگان برای ما آمده و هر گاه برای
روزها و برای گزینش او هر چه میاید است که برای
بیست و شانزده روزها بود که برای یک تن تان
و استکان حق در این میان آمده است این بر سرش و است بیستگان
هر روز برای سبک ما این بر سرش و است بیستگان
آنرا از بیخ می شود بر خارج نمود
نیست
فصل این که از خاطر نشان کرده ایم که هر یک که در سبک
بی بیست که در این روزها بر سرش و است بیستگان
ما این است که این روزها و روزی و روزی که است و در این
با این بیستگان هر روز از این که در این روزها است بیستگان
است

امیر علانی و وزیر دادگستری

وقتی امیر علانی از کار برکنار شد
چون مجلس وقت در خرابی عمده سبب
بان مجلس برطرف حق از برای کرد
آقای امیر علانی بی نهایت وسواس
کلی بود از روشی عجیب و غریب داشت
و وسواس بود که وزیر بهای چون سبب
به برده سرانگیز مردم و ۱۰۰۰ نفر
داشت و این بر سر او اعمال نظر او بر تمام
برای آنکه بر کار خود آورد این نگاه آقای
امیر علانی بسوی اعلام جرم صریح و
مطلق بر علیه وزیر معاد است و اگر مطالبی
که امیر علانی نوشته است صحت داشته باشد
شکی نیست که آنکه از روی سینه داد
گستری این کشور شسته صلاحیت این
مرد را از دید دور خود او مورد
تذکره قرار گیرد

مراسمات حزب سوسیالیست

بعد از انتشار جزوه شماره ملی
که برای روز بیست و یکم کان بدون باید
آراده فروردین ماه نهادینه شد
مراسمات و آهنگ روشن شد (تکثیرات)
تا در جزوه شماره ملی که سبب است
در آنجا اسفل الناس نوشته آن میگردد
بماده کالی ما را با حق اینان در بزم
کلام بودی و چادر چادر و قوه قدر
زنی آفتاب بود اینک در مراسمات
ایشان زوده عالی سرت بخی راجع به
بروفا این قنوت و چوچا و ایجاد است
توجه ما و آهوی و در این میان
عربی معروض و برای توفیق سعادت
مجلسی باشد هر روز روز شرفی کنیم
خبر دقیق آقا در نوشتن مراسمات
شرفی توجه جزئیات امور و در
ماده ای در تهیه و سایر روش و آرایش
مجلس توفیق امیدبخش داده است که ما
حق داریم اولین نطق با آقای امیر علانی

خبرهای

سفرات وزیر

آیا اختلاف

برای مسافرت وزیر
سیاسی انگلیس و فرانسه
میگویند امنیت سیاسی این
روزها در تهران دوگانه است
پیش هیئت بودی و در
فرانسه را چنین بود
و برای او قائل باشد
و نیز صورت که است
مسافرت وزیر به بلژیک
مرات در خرابی

به سازمان فرماندار نظامی اجازه نداده است
که در امور مربوط به جرایم و مطبوعات
دخالت نماید. و به علاوه دادگاه جنحه
نظامی در موارد عدیده جرائم مطبوعات
قرار عدم صلاحیت را صادر نموده و
بنابراین دیگر موردی باقی نمی ماند که بنا به
زحم آقای فرماندار نظامی دادستان نظامی
صلاحیت و حق داشته باشد که مجدداً در
امور مربوط به مطبوعات دخالت نموده و
حق ندارد که ورقه احضاریه برای کسی
صادر نماید تا چه رسد به اینکه دستور
جلب صادر نماید.

با این حال اینجانب اگر به حسن نیت
سازمان مزبور اطمینان و ایمان داشتم، هر
دقیقه و ساعتی حاضر بودم خود را معرفی
نمایم. کما اینکه در هفته گذشته در دادگاه
حاضر شده و دادگاه جنحه نظامی قرار عدم
صلاحیت را صادر نمود. (۲۲)

مدیر روزنامه مرد امروز - محمد مسعود

در اوایل مهرماه طی یکی از جلسات
هفتگی وزیر دادگستری با مدیران
مطبوعات، بحثی پیرامون طرح جدیدی که
قرار بود برای محاکمه و جرایم مطبوعاتی
تهیه شود انجام شد. (۲۵) متعاقباً طی
اعلامیه ای مهمترین موضوعاتی که در تهیه
طرح مزبور مورد توجه وزارت دادگستری
قرار گرفته بود به اطلاع عموم رسید. متن
اعلامیه مزبور به این شرح است:

بنا به تصمیم هیئت وزیران مقرر شده است
وزارت دادگستری طرح اصلاح قوانین
مربوط به محاکمه مطبوعات را تهیه نماید.
برای اجرای این منظور کمیسیونی در
وزارت دادگستری تشکیل و مشغول بررسی
می باشد. مراتب زیر مورد توجه وزارت
دادگستری و کمیسیون واقع گردید:

۱. یکی کردن قوانین متعدده راجع به
محاکمه مطبوعات. فعلاً قوانین زیر موجود
است که در اثر تشتت و مخصوصاً اختلاف
با اصل ۷۷ متمم قانون اساسی باعث
اختلاف نظر مراجع صلاحیت دار گردیده و
نتیجه ای از محاکمه ت مطروحه حاصل
نمی شود:

۱. قانون مطبوعات مصوب ۵ محرم ۱۳۲۶ قمری؛
۲. قانون راجع به نظارت مطبوعات، مصوب ۱۰ عقرب ۱۳۰۱ شمسی؛
۳. قانون هیئت منصفه، مصوب ۱۰ خرداد ۱۳۱۰؛
۴. قانون اصلاحی قسمتی از قانون مطبوعات، مصوب سوم دی ماه ۱۳۲۱؛
۵. اصلاح ماده ۲۶۹ و ۳۶۹ مکرر قانون مجازات عمومی؛

برای روشن شدن اذهان عمومی به پاسخ
زیر مبادرت می شود:

اولاً، انکار فرمانداری نظامی رافع
مسئولین مرتکبین و توهین کنندگان
نخواهد بود و اقوی دلیل بر وقوع حوادث
آن روز و توهین به اشخاص حضور چند نفر
از آقایان مدیران جرایم و نگارش مقالاتی
است که حقایق تلخ را نگاشته اند و به علاوه
گروهی هزاران شاهد و تماشاچی دیگر
مجاللی برای انکار باقی نمی گذارد.

ثانیاً، اینکه حضور پنجاه نفر مسلح و
رویه تهاجمی را که نسبت به مدیران جرایم
و این جانب اتخاذ نموده اند از لحاظ حفظ
امنیت تسلی نمی نمودند ناشی از ایجاد
سوء تفاهم می باشد. زیرا در امجدیه خطر
اخلال امنیت ایداً تصور نمی رفت و ممکن
بود مانند سوابق گذشته با اهزام چند نفر
پاسبان منظور را تأمین نمود. نه اینکه با
اهزام پنجاه نفر سرباز مسلح و محاصره
آقایان مدیران جرایم در مقام حفظ امنیت
برآیند. این اقدام نتیجه یک توطئه و تباہی
قبلی را محرز و مسلم می دارد.

ثالثاً، اینکه آقای فرماندار نظامی در
اعلامیه خود تصریح نموده است که بنا بر امر
دادستان نظامی دستور جلب اینجانب داده
شده است. اصولاً این جانب نسبت به رویه
فوق الذکر ایراد و اعتراض دارم. زیرا علاوه
بر اینکه دادستان نظامی حق ندارد که بدون
اخطار قبلی و بدون توجه به وجود هذر
موجه که مانع از حضور است ورقه جلب
صادر نماید، اصولاً مقررات قانون اساسی

اذهان عمومی به اطلاع می رساند که در هیچ
موقع و به هیچ عنوان از طرف فرماندار
نظامی دستوری دایر به توقیف مدیر روزنامه
مرد امروز صادر نگردیده است. فقط طبق
مقررات قانون چون آقای محمد مسعود
چندین بار برای ادای پاره ای توضیحات به
دادسرای نظامی احضار گردیده و از حضور
خودداری نموده است دستور جلب ایشان
مستقیماً به وسیله دادستان نظامی به
شهربانی ابلاغ گردیده است... (۲۳)

چند روز بعد محمد مسعود طی
اطلاعیه ای که در روزنامه اطلاعات چاپ شد
در پاسخ به گفته های فرمانداری نظامی
مطالبی را عنوان نمود که مروری بر آنها ما را
با نحوه برخورد مدیر یک جریده با
فرمانداری نظامی که یکی از ارگانهای اصلی
حکومت در آن زمان بود آشنا می سازد:

آقای فرماندار نظامی

راجع به حوادث روز پنجشنبه که در
امجدیه واقع و منتج به توهین و هتک
احترامات بعضی از آقایان مدیران جرایم
گردید، اعلامیه صادر و کلیه حوادث آن روز
را تکذیب نمودند. هر چند تکذیب حوادث
واقع شده خود دلیل بر اذهان و اقرار بر
بی قانونی بودن رویه آن روز بوده که فعلاً
می خواهند از طریق پرده پوشی و انکار نتایج
و مسؤولیت مرتکبین را از بین ببرند. فعلاً

۶. قانون حکومت نظامی، مصوب ۲۷ سرطان ۱۳۲۹ قمری (در قسمت راجع به مطبوعات)؛

۷. آیین‌نامه طرز تشکیل دادگاههای نظامی موقت، مصوب ۱۶ خرداد ۱۳۲۲ (در قسمت راجع به مطبوعات)؛

۲. طرحی که به جای قوانین بالا تنظیم می‌شود متکی به قانون اساسی خواهد بود و روی این نظر مراقبت خواهد شد که بدون حضور هیئت منصفه به جرایم مطبوعاتی رسیدگی نشود.

۳. و نیز در نظر است که جرایم مطبوعاتی به دو درجه (جنحه و جنایت) تقسیم و در قسمتی که مربوط به شکایت اشخاص است در دادگاه جنحه و قسمتی که مربوط به مصالح اجتماعی است در دادگاه جنایی رسیدگی شود. و روی این نظر قهراً ماده ۱۸۷ قانون اصول محاکمات جزائی هم که جرائم جنحه مطبوعاتی را در صلاحیت دادگاه جنایی قرار داد اصلاح خواهد گردید. (۲۶)

در اوایل آبان ماه صالح وزیر دادگستری اقدام به عمل بی سابقه‌ای نمود. او طرح لایحه را در یکی از جلسات هفتگی فوق‌الذکر برای اظهار نظر در اختیار مدیران جرایم گذاشت. (۲۷) این کار مورد استقبال مطبوعات قرار گرفت و بحثهای زیادی درباره آن صورت گرفت. متأسفانه تا جایی که نگارنده اطلاع دارد متن طرح در جایی چاپ و منتشر نشد و اطلاع ما تنها در همین حد است که طرح مزبور هشت ماده داشته و ماده چهارم آن عبارت بوده است از:

ماده چهارم: توقیف و ضبط نشریه‌های مطبوعاتی (اعم از روزنامه و غیره) در موارد ذیل به عمل می‌آید:

۱. آنجایی که روزنامه یا لایحه مضر به اساس مذهب اسلام باشد؛
۲. آنجا که در روزنامه یا جریده یا لایحه هتک احترامات مقام سلطنت شده باشد. (۲۸)

به نظر می‌رسد در غوغای جریان امتیاز نفت شمال این طرح به تدریج به فراموشی سپرده شد. خصوصاً آنکه در اواسط آبان ماه نیز کابینه ساعد سقوط کرده و صالح وزیر دادگستری که پشتیبان جدی این طرح بود از کار برکنار شد. و بار دیگر اعتراضات مدیران مطبوعات به توقیفهای پی‌درپی جرایم اقدامات بی‌رویه حکومت نظامی جایگزین مقالات و مطالبی شد که درباره طرح

پیشنهادی وزیر دادگستری راجع به جرایم مطبوعاتی در جرایم کشور به چاپ می‌رسید. خطر توقیف مطبوعات که در ماههای مهر و آبان عمده‌تاً دامنگیر جرایم منتشره از سوی جناح چپ شده بود از اواسط آذرماه به بعد (پس از ختم جنجال امتیاز نفت شمال) مطبوعات ملی و راستگرا نیز تهدید می‌کرد، و طبیعتاً اعتراضات مدیران مطبوعات نیز گسترده‌تر و وسیع‌تر شد.

محمد مسعود برای آزادی جریده‌اش این بار به اتحادیه مطبوعات بلژیک و سایر اتحادیه‌های مطبوعاتی دنیا تلگراف زد و از توقیف غیرقانونی و پی‌درپی هفته‌نامه مرد امروز شکایت نمود. (۲۹) در مجلس نیز یکی از نمایندگان به نام سیف پورفاطمی سؤال زیر را تقدیم رئیس مجلس کرد:

ریاست محترم مجلس شورای ملی نظر به اینکه توقیفهای پی‌درپی جرایم مرد امروز، مین، نجات ایران، کشور، امروز و فردا، تهران مصور، هور، ترقی، داربا، نسیم شمال، نگرانیهای زیادی در افکار عمومی تولید نموده و تلگرافهای زیادی از ولایات و تهران برای اعتراض به این توقیفهای بیجا رسیده تمنی دارم مقرر فرمایید هر چه زودتر آقای وزیر جنگ و وزیر دادگستری در جلسه علنی مجلس شورای ملی حاضر شده و توضیحات لازم به عرض مجلس برسانند.

سیف پورفاطمی (۳۰)

ولی این استیضاح نیز بدون پاسخ ماند و باز هم این فرماندار نظامی بود که به برخورد نظامی با مطبوعات ادامه داد و تعداد بیشتری از جرایم را توقیف نمود. و به اعتراضات مخالفین چنین پاسخ گفت:

اعلامیه حکومت نظامی

نظر به اینکه بعضی از جرایم وقتی خبر توقیف روزنامه‌ای را منتشر می‌سازد در ضمن اظهار تأسف نزدیک به این مضمون را «این گونه توقیفها را غیرقانونی می‌دانیم» نیز اضافه می‌نمایند، و این جمله ممکن است سوءتفاهم ایجاد کند، لزوماً به اطلاع عموم می‌رساند که حکومت نظامی هیچ عملی که مخالف قانون باشد انجام نداده و نخواهد داد و کسانی که خلاف آن را می‌گویند یا از قانون بی‌اطلاعتند و یا سوءنظر دارند. اینک برای روشن شدن اذهان ماده ۸ حکومت نظامی را ذیلاً نقل می‌کند: ماده ۸ روزنامه‌جات و مطبوعات اگر بر ضد اقدامات دولت انتشاراتی به طبع

برسانند نمرات روزنامه و اداره روزنامه توقیف خواهد شد. در صورتی که تحریک به ضدیت دولت شده باشد متصدیان یا مدیران آنها موافق حکم محکمه نظامی مجازات خواهند شد.

ضمناً تذکر می‌دهد که امروز اقدامات دولت مخصوصاً متوجه امور ذیل است:

۱. حفظ و تشدید روابط حسنه با مستفقین و اجتناب از ایجاد هر گونه سوءتفاهم با آنها؛

۲. حفظ حیثیت و شئون مقامات رسمی مملکتی و جلوگیری از هر امری که نسبت به آن مقامات اهانت‌آمیز باشد؛

۳. حفظ امنیت و جلوگیری از اختلال نظم و آسایش عمومی.

بنابراین هر روزنامه‌ای که انتشاراتی برخلاف مواد مذکور بدهد مشمول ماده فوق بوده و بی‌درنگ توقیف خواهد شد. و ممکن است در تمام مدت حکومت نظامی

تحت توقیف بماند. البته در صورت لزوم جزء اخیر ماده فوق نیز درباره متخلفین اجرا خواهد شد.

فرماندار نظامی تهران سرتیپ شیبانی (۳۱)

بالاخره مدیران جرایم برای جلوگیری از توقیف جریده‌شان متوسل به دکتر مصدق (نماینده اول تهران) شدند. او کسی بود که به دنبال ارائه طرح تحریم اعطای امتیاز نفت تا پایان جنگ در جلسه ۱۱ آذر ۱۳۲۳ مجلس شهرت و محبوبیت و نفوذ کلام زیادی پیدا کرده بود. در پاسخ به این تقاضا دکتر مصدق طرحی را تهیه نمود و قبل از ارائه به مجلس برای نقد و بررسی به برخی از روزنامه‌های کثیرالانتشار فرستاد. متن طرح عبارت است از:

آقای مدیر محترم روزنامه اقدام راجع به توقیفهایی که از طرف دولت و یا فرمانداری نظامی در مورد روزنامه‌ها مدتی است به عمل می‌آید کراراً از طرف بعضی از آقایان مدیران جرایم به این جانب مراجعاتی شده و تقاضا نموده‌اند طرحی تهیه و تقدیم مجلس کنم، تا اینکه نواقص قوانین مطبوعاتی مرتفع و مرجع رسیدگی معلوم شود. و مطبوعات که رکن مشروطه‌اند از تزلزل فعلی درآیند و چنانچه بر خلاف مقررات چیزهایی نشر دهند مسؤولین در مراجع صلاحیت‌دار دعوت به محاکمه بشوند. برای این کار لازم بود که در قوانین مطبوعاتی مطالباتی شود و طرحی که مقصود مراجعه‌کنندگان را تأمین کند تنظیم گردد. چون مذکور شد که اخیراً در وزارت دادگستری با جلب نظر نمایندگان مطبوعات

طرح مقدماتی این کار تهیه شده این جانب ترجیح دادم که آن را زمینه مطالعه خود قرار دهم و با مراجعه به قوانین بعضی از ممالک اصلاحاتی به سلیقه خود در آن بنمایم، اکنون که طرح مقدماتی این جانب تهیه شده نسخه‌ای از آن را ارسال و تقاضا می‌نمایم که از نظر جلب افکار عمومی موضوع را مورد بحث و مطالعه قرار دهند و هر نظریه که اتخاذ می‌کنند در ظرف یک هفته برای این جانب ارسال فرمایند تا چنانچه باز اصلاحی لازم داشت به عمل آید و به صورت طرح قانونی تقدیم مجلس شود. دکتر محمد مصدق

اینک طرح مقدماتی اینجانب:

ماده اول. جرائم مطبوعاتی جرائمی است که به وسیله مطبوعات اعم از استمراری و اتفاقی مرتکب شوند و اشخاص ذیل مسؤولین جرائم مطبوعاتی شناخته می‌شوند:

۱. مدیر روزنامه و یا نویسنده منفرداً و یا مشترکاً حسب‌المورد در مطبوعات مرتب‌الانتشار؛
۲. نویسنده چنانچه معلوم و یا قانوناً مسؤولیتی متوجه او نشود ناشر و در صورتی که ناشر معلوم و یا مسؤولیتی متوجه او نشود طبع‌کننده در مطبوعات اتفاقی.

ماده دوم. به جرائم مطبوعاتی اعم از جنحه و جنایت دادگاه جنایی را بحضور هیئت منصفه و خارج از نوبت رسیدگی خواهد کرد.

ماده سوم. دادسرای شهرستان هر محل جرائم مطبوعاتی را تعقیب و پس از تنظیم کیفرخواست پرونده را برای رسیدگی توسط دادستان استان به دادگاه جنایی ارسال خواهد داشت.

ماده چهارم. توقیف و ضبط نشریه‌های استمراری و اتفاقی در موارد ذیل:

۱. آنجا که مضر به اساس مذهب اسلام باشد؛
۲. آنجا که هتک احترام از مقام سلطنت شده باشد؛

۳. آنجا که نقشه و طرح حرکت قشون یا دیگر اسرار نظامی مکشوف شده باشد؛

۴. آنجا که موجب هیجان کلی و اختلال آسایش عمومی باشد؛

۵. آنجا که دعوت به مقاومت در مقابل قوای رسمی مملکت باشد؛

۶. آنجا که اشاعه صور قبیحه بر ضد عصمت و عفت عمومی باشد.

به امر دادستان استان به عمل خواهد آمد. و دادستان نامبرده در ظرف ۲۴ ساعت باید به دادگاه جنایی احضار کند. دادگاه جنایی مکلف است در جلسه اداری و به قید

فوریت و خارج از نوبت به موضوع رسیدگی و قرار نسخ یا استواری صادر نماید. و این قرار قابل فرجام نیست. در صورت نسخ، دادگاه مستقیم نظر خود را اجرا و نشریه مطبوعاتی توقیف یا ضبط شده آزاد می‌شود و در صورت استواری نشریه مطبوعاتی به حال توقیف می‌ماند تا پس از جریان محاکمه تکلیف آن در حکم محکمه جنایی معلوم شود.

ماده پنجم. احکام و قرارداد جنایی در مورد جرائم مطبوعاتی قبال فرجام است و دیوان کشور خارج از نوبت رسیدگی خواهد کرد.

ماده ششم. این قانون از تاریخ تصویب اجرا می‌شود و قوانین دیگری که مخالف این قانون باشند در آن قسمتی که مخالف است ملغی است. (۳۲)

این طرح با استقبال مواجه شده و سبب

پدید آمدن امیدواریهای زیادی در بین مدیران مطبوعات گردید. و مطرح شدن آن در مجلس چشم‌انداز مثبتی را برای جلوگیری از فعالیت‌های بی‌رویه حکومت نظامی و دولت ترسیم می‌کرد. ولی متأسفانه پس از مدت کوتاهی به عللی که هنوز بر ما پوشیده است دکتر مصدق طی نامه‌ای اعلام نمود که این طرح را پس گرفته است. متن نامه مزبور چنین است:

اداره روزنامه‌اطلاعات به مناسبت مقالاتی که در بعضی از روزنامه‌ها در اطراف طرح مقدماتی اینجانب راجع به قانون مطبوعات منتشر شده و از حدود انتقاد و بحث نظری تجاوز نموده‌اند، تقاضا می‌نمایم مراتب ذیل را در آن جریده شریفه درج فرمایند:

اینجانب طرح مقدماتی خود را بر حسب تقاضای عده‌ای از آقایان مدیران محترم جراید تهیه نموده و چنانکه در مقدمه آن متذکر شده‌ام چیزی که موجب شد این مواد را اختیار کنم این بود که گفتند مواد مزبور در وزارت دادگستری با جلب نظر نمایندگان مطبوعات تنظیم و مقبول آنان واقع شده‌است. و اینجانب بدون آنکه در اساس آن تغییراتی دهم در بعضی از فروغ تصرفاتی نموده و بازم لازم دانستم که قبل از تقدیم به مجلس نظر اشخاص ذی‌نفع یعنی آقایان مدیران جراید را جلب کنم. علت اینکه برای قبول این زحمت حاضر شدن این بود که امیدوار بودم با گذشتن آن در مجلس کار مطبوعات به جریان قوانین عادی و دادگاههای عمومی خواهد افتاد. و زمینه لغای حکومت نظامی فراهم می‌شود و از این راه خدمتی به اصول آزادی خواهد شد. اکنون مشاهده می‌شود که بعضی

از روزنامه‌ها با آن موافقت ندارند و برای گذراندن چنین قانونی لازم بود که ارباب جراید در مقابل مخاطراتی که هستی آنان را تهدید می‌کند اختلافات را کنار بگذارند و با یک روح صمیمیت نظریات خود را اظهار نمایند. این است که با کمال تأسف از گناهی که در قبول این خدمت ملی مرتکب شده‌ام استفسار می‌کنم و از روزنامه‌هایی که بی‌غرضانه اظهار نظر نموده‌اند تشکر و خواهش می‌نمایم که دیگر زحمت مطالعه آن را به خود ندهند. زیرا که از این طرح منصرف هستم و البته ارباب مطبوعات صلاح خود را بهتر می‌دانند.

دکتر محمد مصدق (۳۳)

بدین ترتیب سرنوشت جرایم و محاکمات مطبوعاتی که در مهرماه ۱۳۲۳ تهیه گردید، تا پایان اسفند ماه همین سال مشخص نشد و تعیین تکلیف آن به سال بعد موکول شد. این موضوع در قسمت بعدی این سلسله مقالات مورد بررسی قرار خواهد گرفت.

پی‌نوئیسها:

- روزنامه اطلاعات، شماره‌های ۵۲۲۰ تا ۵۲۳۵ از ۹/۲ لغایت ۱۳۲۲/۹/۹
- همان، شماره ۵۲۴۶، ۱۳۲۲/۹/۲۲، ص ۱.
- همان، شماره ۵۲۴۶، ۱۳۲۲/۱/۸، ص ۱.
- کی استوار، حسین. تاریخ نهضت‌های ایران، تهران، ۱۳۲۷، ص ۱۲۰-۱۲۱.
- همان، ص ۱۹۰-۱۵۶.
- همان، ص ۲۰۰-۲۹۰.
- روزنامه نوبهار، شماره ۴۸، ۱۳۲۲/۷/۷، ص ۱.
- روزنامه اطلاعات، شماره ۵۳۰۳، ۱۳۲۲/۷/۲۰، ص ۱.
- همان، شماره ۵۲۹۹، ۱۳۲۲/۷/۲۶، ص ۳.
- همان، شماره ۵۳۳۳، ۱۳۲۲/۹/۷، ص ۲.
- همان، شماره ۵۳۵۰، ۱۳۲۲/۹/۲۹، ص ۴.
- همان، شماره ۵۵۱۴، ۱۳۲۲/۲/۲۰، ص ۴.
- روزنامه رعد امروز، شماره ۸۱، ۱۳۲۲/۱۱/۱۳، ص ۱.
- روزنامه اطلاعات، شماره ۵۳۹۸، ۱۳۲۲/۱۱/۲۷، ص ۱.
- روزنامه رعد امروز، شماره ۹۲، ۱۳۲۲/۱۱/۲۷، ص ۴.
- روزنامه اطلاعات، شماره ۵۴۲۶، ۱۳۲۲/۱/۸، ص ۱.
- همان، همان صفحه.
- همان، شماره ۵۴۱۸، ۱۳۲۲/۳/۱۱، ص ۱.
- همان، شماره ۵۵۴۷، ۱۳۲۲/۶/۱۱، ص ۱.
- همان، شماره ۵۴۹۳، ۱۳۲۲/۳/۲۵، ص ۴.
- سازمان اسناد ملی ایران، مجموعه سند داخله، سری آلف، پاکت ۶۰۵۶.
- برای مثال نک. رعد امروز، شماره ۴۴۳، ۱۳۲۲/۶/۳، ص ۱.
- اطلاعات، شماره ۵۵۲۹، ۱۳۲۲/۶/۴، ص ۴.
- همان، شماره ۵۵۵۱، ۱۳۲۲/۶/۶، ص ۴.
- همان، شماره ۵۵۸۱، ۱۳۲۲/۷/۱۲، ص ۴.
- اقدام، شماره ۵۹۰، ۱۳۲۲/۷/۲۷، ص ۲.
- اطلاعات، شماره ۵۶۰۴، ۱۳۲۲/۸/۱۰، ص ۱.
- مرد امروز، شماره ۲۹، ۱۳۲۲/۸/۲۰، ص ۲.
- اطلاعات، شماره ۵۶۲۷، ۱۳۲۲/۱۱/۷، ص ۱.
- همان، شماره ۵۶۵۹، ۱۳۲۲/۱۰/۱۹، ص ۴.
- همان، شماره ۵۶۸۱، ۱۳۲۲/۱۱/۱۶، ص ۱.
- اقدام، شماره ۶۸، ۱۳۲۲/۱۱/۱۰، ص ۱.
- اطلاعات، شماره ۵۶۸۱، ۱۳۲۲/۱۱/۱۶، ص ۱.